

ЖАХОН БОЗОРИГА УЗИМИЗНИ ТАБИИИ ГИЁХЛАРДАН ТАШИЛ ТОПГАН БАТЛАРНИ ИШЛАБ ЧИКАРИШ РЕКЛАМА ВА СОТИШ ТУРЛАРИ

Муҳаммаджонова Нигорахон Зафаржон қизи

Марғилон Жамоат Саломатлиги техникуми фармация ассиценти

Аннотация: Мақолада Дори воситалари, тиббиёт ва тиббиёт техникаси Давлат реестри маълумотлари асосида тутқаноқ касаллигида ишлатиладиган дори воситаларидан габапентин ва ломатриджин дори препаратларини Ўзбекистон Республикаси фармасевтика бозорига кириб бориш динамикаси, ишлаб чиқарувчи мамалакатлар ўртасида тақсимланиши бўйича контент таҳлил ўтқазилган маълумотлар берилган. Таҳлил 2017 йил учун 22-сон, 2018 йил учун 23-сон, 2019 йил учун 24-сон, 2020 йил учун 24-сон, 2021 йил учун 25-сон, 2022 йил учун 26-сонли Ўзбекистон Республикаси тиббиёт амалиётида рухсат этилган давлат реестрлари асосида олиб борилди.

Калит сўзлар: Тутқаноқ касаллиги, габапентин, ломатриджин, реестр, ассортимент таҳлил, дори воситаси, дори шакли.

КИРИШ

Бугунги кунда тиббиёт соҳасида тутқаноқ касалликлари сонининг ортиб бориши кўплаб мамлакатларда глобал муаммо сифатида қараб келинмоқда. Тутқаноқ касаллиги бу-тутқаноқ, қуёнчиқ — бош миянинг сурункали касаллиги; кўпинча тиришиш, ҳушдан кетиш, бемор шахсининг ўзгариши, айрим ҳолларда ақлий қобилятнинг сусайиб бориши билан кечади. Тутқаноқ касаллигига қўйидагилар сабаб бўлади: бош миянинг шикастланиши, туғма (наслий) ёки турмушда орттирилган, шунингдек, бош ва орқа миянинг юқумли касалликлари, жароҳатлари, туғруқ чоғидаги нохушликлар, эндокрин омиллар, ногаҳон қўрқув ва баъзи турли ҳолатлар тутқаноқ касаллигига сабаб бўлади. Тутқаноқ мустақил касаллик (генуин - тутқаноқ) ёки симптоматик (бош миянинг яллиғланиши, ўсмаси, шикастланиши ва бошқалар оқибатида) юзага келиши мумкин. Ҳозирги вақтда дунёда тутқаноқ касаллиги жуда кўп учрайди. Аксарият ҳолларда бу касаллик болалик ва ўсмирлик даврида, баъзан кексайганда ҳам кузатилади. Шунинг учун катта ва кичик тутқаноқлар мавжуд. Бу касалликда бемор бир хилдаги ҳаракатларни такрорлайверади; ўзи билмаган ҳолда маст кўринишда, оғзини чапиллатаверади, олдида турган нарсани йиғаверади ёхуд бир жойда гир айланади, ўз - ўзидан югуриб кетади ва бошқалар. Бу эса олимлар томонидан ҳали ҳам ўрганилиб даво натижалари изланиб келинмоқда. Фармацевтика соҳасида тутқаноқ касаллиги учун ҳозирги кунда бир нечта тутқаноқ касаллигига қарши дори воситаларини ишлаб чиқариш йўлга қўйилган. Қўйидагидорилар замонавий тиббиёт амалиётида тутқаноққа қарши фармакотерапиянинг муҳим қисмларидан бўлиб қолмоқда. Шу сабабли ҳам

давлатимизга ҳозирги кунда илм-фан, техника, кимё саноатини ривожланиши билан бир қаторда кўп чет мамлакатлардан ҳар хил гуруҳларга мансуб турлитуман синтетик препаратлар тиббиёт соҳасига кириб келмоқда. Бундай препаратлар организмда пайдо бўлган патологик жараённи нормал ҳолатга келтириш билан бир қаторда, айрим ҳолларда меъеридан ортиқ қўллаш натижасида ёки организмда йиғилиш, кумуляцияланиши натижасида кучли заҳарланиш ҳолатларига олиб келиш сабаблари учраб келмоқда. Бундай ҳолатларда заҳарланиш сабабини аниқалаш учун замонавий кимё-токсикологик таҳлил усулларни қўлланилади. Тутқаноққа қарши дори препаратларидан габапентин, ломотриджин, прегабалин, карбамезепин, фенобарбитал, валпроид кислотаси, бензобарбитал дорилари кенг ишлатилиб келинмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 14 февралдаги «Фармацевтика тармоғини жадал ривожлантириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги ПҚ-3532-сон ва 2018 йил 23 январдаги «Дори воситалари ва тиббиёт буюмлари ишлаб чиқариш ҳамда олиб киришни янада тартибга солиш чора-тадбирлар тўғрисида»ги ПҚ-3489-сон қарорларида ҳамда мазкур фаолиятга тегишли бошқа меъерий-ҳуқуқий ҳужжатларда белгиланган вазифаларни амалга оширишда ушбу тадқиқот муайян даражада хизмат қилади. Бугунги кунда айрим мутахассис олимлар томонидан юрак-қон томир касалликлари, ўсма касалликларига қарши воситалар, антидепрессантлар, антибиотик ва бошқа гуруҳ препаратларининг фармацевтика бозоридаги ассортимент таҳлили ўтказилган.

Тадқиқот мақсади. Тутқаноқ касаллигига қарши габапентин ва ломотриджин дори препаратлари ассортименти Ўзбекистон Республикасида шу кунгача ўрганилмаганлиги илмий ишнинг долзарблиги ва аҳамиятлилигидан далолат беради. Шуларни инобатга олган ҳолда биз габапентин ва ломатриджин дори препаратини Ўзбекистон фармацевтика бозорида тутган ўрнини атрофлича таҳлил қилишни лозим деб топдик. Ўзбекистон Республикаси фармацевтика бозорининг маълум бир қисмини ташкил этган тутқаноқ касаллиги гуруҳига мансуб дори габапентин ва ломатриджин дори воситасининг токсикологик аҳамиятини инобатга олган ҳолда ушбу препаратларнинг Ўзбекистон фармацевтика бозорида тутган ўрни, ассортимент таҳлилини ўтказиш мақсад қилиб олинди. Тадқиқот усуллари. Тутқаноқ касаллигида ишлатиладиган дори препаратларининг ассортимент таҳлили, солиштирма ва қиёсий таҳлил усулларини ўрганиш. Тадқиқот натижалари ва муҳокамаси. Ўзбекистон Республикаси фармацевтика бозорида тутқаноққа қарши дори воситаларининг ассортиментини таҳлил қилиш учун «Тиббиёт амалиётида қўлланилишига рухсат этилган дори воситалари, тиббий буюмлар ва тиббий техника Давлат реестри» маълумотларидан фойдаланилди. Тутқаноқ касаллигида ишлатиладиган дори воситаларининг Ўзбекистон Республикаси, Мустақил давлатлар ҳамдўстлиги ва хорижий давлатларида дори воситалари таҳлили амалга оширилди. 2022 йил № 26-сон «Тиббиёт амалиётида қўлланишга рухсат этилган дори воситалари, тиббий

буюмлар ва тиббий техника Давлат реестри” маълумотларига асосан Ўзбекистон ҳудудида умумий 62 та номда тутқаноқ касаллиги дори воситаларидан фойдаланилган. Ушбу дори воситаларининг ассортиментидаги 62 та препаратдан 43 таси (69,4%) хориж давлатларида ишлаб чиқарилган, 6 таси (9,7%) МДХ давлатларида ишлаб чиқарилган ва 13 таси (21,0%) маҳаллий ишлаб чиқарувчилар улушига тўғри келиши аниқланди. Хулоса. Юқорида ўтказилган контент таҳлил изланишлар асосида олинган натижалардан кўриниб турибдики тутқаноқ касаллигига қарши. Ассортимент таҳлил ўтказиш давомида ламотриджин дори препаратига нисбатан габапентин дори препарати 2017-2022 йиллар давомида ишлаб чиқарилиш ҳолатикамайиб бормоқда, сабаб бу дори тури аллергия касалликларни чақиришга мойил ва заҳарланиш ҳолатлари учраган.

Хулоса қилиб шуни айтиш мумкинки габапентин препарати Ўзбекистон бозорида кенг миқёсида ишлатилмоқда ва уларнинг асосий қисми синтетик препаратлар бўлиб, кучли таъсир қилувчи воситалардир. Уларнинг савдосини назорат қилинмаслиги бу препаратлар билан заҳарланиш ҳолатларини кузатилишига сабаб бўлиши мумкин, бундай ҳолатларни аниқлаш учун махсус усулларни ишлаб чиқиш, шунингдек Ўзбекистон фармацевтика бозорида тутқаноқ касаллигига қарши дори препаратлари турли туманлиги, улар билан даволашда ҳар бир бемор учун махсус дозаларни аниқлашда ёрдам берадиган махсус кимё-токциклогик ва биофармацевтик таҳлил усулларини ишлаб чиқишни тақозо этади.